

**SHAROPOV DILSHOD
RAVSHAN O'G'LI**

80d579oa@gmail.com

BUKHARA STATE
UNIVERSITY
LECTURER, DEPARTMENT
OF ARCHAEOLOGY AND
HISTORY OF BUKHARA

**PRIORITY DIRECTIONS IN THE CENTRAL ASIAN
FOREIGN POLICY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

**ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СРЕДНЕАЗИАТСКОЙ
ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING MARKAZIY OSIYO
TOSHQI SIYOSATIDAGI USTUVOR YO'NALISHLARI**

Annotation: This article thoroughly analyzes the diplomatic relations and promising plans related to the foreign policy of Uzbekistan in Central Asia, the content and essence of the issues that should be resolved in the near future. Urgent problems in the region that have not lost their relevance for today; reflections and scientific studies have been carried out on such areas as border corridor, cross-border security issues.

Keywords: “Development strategy”, Shanghai Cooperation Organization Central Asia, South Asia, “Action Strategy”, strategy, sanction.

Аннотация: В данной статье дается всесторонний анализ дипломатических отношений и перспективных планов, связанных с внешней политикой Узбекистана в Центральной Азии, раскрывается содержание и суть вопросов, которые должны быть решены в ближайшее время. Сегодня проводятся дискуссии и научные исследования по актуальным проблемам региона, пограничному коридору, вопросам трансграничной безопасности, которые не утратили своей актуальности.

Ключевые слова: “Стратегия развития”, Шанхайская организация сотрудничества Центральная Азия, Южная Азия, “Стратегия действий”, стратегия, санкции.

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekistonning Markaziy Osiyodagi tashqi siyosati bilan bog‘liq diplomatik munosabatlar va undagi istiqbolli rejalar, yaqin kelajakda hal qilinishi kerak bo‘lgan masalalar mazmun - mohiyati atroflicha tahlil qilingan. Mintaqadagi bugungi kun uchun ahamiyatini yo‘qotmagan dolzarb muammolar; chegaralar dahlsizligi, transchegaraviy xavfsizlik masalalari kabi yo‘nalishlar yuzasidan fikr yuritilgan va ilmiy o‘rganishlar olib borilgan.

Kalit so‘zlar: “Taraqqiyot strategiyasi”, Shanxay Hamkorlik Tashkiloti Markaziy Osiyo, Janubiy Osiyo, “Harakatlar strategiyasi”, strategiya, sanksiya.

KIRISH

O‘zbekistonning turli qit’alardagi ko‘plab davlatlar va davlat uyushmalari bilan munosabatlari sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarildi. Bojxona boshqaruvi sohasida bojxona to‘lovlari stavkalari ikki barobarga kamaytirildi, 3 ming 550 ta mahsulot nomlariga va 1 ming 122 turdagi mahsulotlarga aksiz solig‘iga import bojlarining nol stavkalari qo‘llana boshlandi. 2016-2020 - yillarda barcha manbalar hisobidan asosiy kapitalga jami 89 mlrd dollarlik investisiya kiritildi, ulardan 19,5 mlrd dollari to‘g‘ridan to‘g‘ri xorijiy investisiya va kreditlardir. O‘zbekistonning Qirg‘iziston bilan tashqi savdo aylanmasi 2021 yilga nisbatan 32,1 foizga o‘shib, 1,3 milliard dollarni tashkil etdi, bunda eksport hajmi 979,3 million dollarga, import hajmi esa 280,7 million dollarga teng bo‘lgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Mavzu yuzasidan qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Tadqiqot metodologiyasini adabiyotlar tahliliga qarab belgilaymiz. Adabiyotlar va Rasmiy saytlardan olingan ma’lumotlar natijasi tadqiqotga turlicha yondashishga sabab bo‘ldi. Mavzuga doir adabiyotlarni quyidagi turlarga ajratamiz.

1. Mustaqillik yillarida amalga oshirilgan tadqiqotlar.
2. 1991 - 2023-yillarda olib borilgan siyosiy va iqtisodiy aloqalarga oid tahlillar.
3. Xorijiy olimlar tadqiqotlari.

TAHLIL VA NATIJALAR

O‘zbekistonning Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan savdo aylanmasidagi eng katta ulush Qozog‘istonga to‘g‘ri keladi – 62 foiz. Qirg‘iziston 17 foiz, Turkmaniston 12 foiz va Tojikiston 9 foizdan iborat bo‘lgan. Transport va logistika sohasidagi hamkorlik strategik ahamiyatga ega ekani qayd etildi. “Xitoy – Qirg‘iziston – O‘zbekiston” temir yo‘lini qurish bo‘yicha ishlarni faollashtirish, “Andijon – O‘sh – Irkishtom” avtomobil yo‘lining salohiyatini to‘liq ishga solish, shu maqsadda qo‘shma transport-logistika kompaniyasini tashkil etishga kelishib olindi. Muzokaralarda energetika sohasidagi hamkorlikka alohida e’tibor qaratildi. Hidroenergetikadagi loyihalarni amalga oshirish, shu jumladan, Qambarota GES-1 (*Gidro elektro stansiya*) qurilishi borasidagi birgalikdagi sa’y-harakatlarni jadallashtirish zarurligi qayd etildi. 2022 - yil yakunlari bo‘yicha tashqi savdo aylanmasi 1,3 milliard dollarni (o‘shish 32,1 foiz) tashkil etib, eksport hajmi 979,3 million dollarga, import hajmi

esa 280,7 million dollarga teng bo'lgan. Ko'plab ijobiy o'zgarishlar bo'lgan bo'lsa-da, Markaziy Osiyo mamlakatlari oldida bir qancha hal qilinishi zarur bo'lgan muammolar mavjud[4.6.7.].

Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi chegaraviy muammolar: SSSR qulaganiga 30 yildan oshgan bo'lsa-da, Markaziy Osiyo mintaqasida chegaraviy muammolar to'la hal etilgani yo'q. So'nggi yillarda davlat chegaralarini huquqiy rasmiylashtirish hamda chegaradagi bahsli hududlar muammosini uzil-kesil hal etish borasida bir qancha amaliy harakatlar o'tkazildi. Xususan, Samarqand shahrida 2017 yil 10-11 noyabr kunlari BMT shafeligida bo'lib o'tgan Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqaror rivojlanishni ta'minlash bo'yicha "Markaziy Osiyo: yagona tarix va umumiy kelajak, barqaror rivojlanish va taraqqiyot yo'lidagi hamkorlik" mavzusidagi xalqaro konferensiyada O'zbekiston, Qozog'iston va Turkmaniston o'rtasidagi bahsli nuqtalar bo'yicha kelishuvga erishildi.

O'zbekiston prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2018 yil 9 - martida Tojikistonga tashrifi vaqtida chegaralardagi muammolarni hal qilish borasidagi asosiy natijalar bo'yicha kelishuv imzolandi. O'zbekiston Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2023 - yil boshida Qirg'izistonga davlat tashrifi vaqtida tomonlar oxirgi ikki yilda o'zaro munosabatlarni mutlaqo yangi darajaga olib chiqishga erishgani ta'kidlandi. O'zbekiston-Qirg'iziston chegarasining delimitasiyasi yakuniga yetkazilgani esa tarixiy voqea sifatida e'tirof etildi.

Shunday bo'lsa-da, Qirg'iziston-Tojikiston chegarasidagi vaziyat keskinligicha qolmoqda. Bu esa mintaqada integrasiya jarayonlariga jiddiy ta'sir o'tkazadi. Markaziy Osiyoda chegaralarni delimitasiya va demarkasiya qilishda asosiy muammolardan biri-mintaqaning barcha mamlakatlari tomonidan tasdiqlanib, tartib-taomillaridan o'tgan huquqiy asos yo'qligidir.

Bundan tashqari chegaraviy va mintaqadagi energetika sohasidagi eng katta tavakkalchilik hisoblangan Rog'un GESi(*Gidro elektro stansiya*) bir necha yillar davom etgan Tojikiston va O'zbekiston o'rtasidagi suv janjaliga sabab bo'lgan edi. Rasmiy Dushanbe 2018 - yil so'ngiga qadar Tojikistonda barpo etilayotgan Rog'un GESining biryo'la uch agregati ishga tushirilishini xabar bergan edi[1. 5. 16.].

Yirik GESlarni yaqin qo'shnilar ishtirokisiz barpo etish faqat mojaro potensialining yoyilishiga sabab bo'ldi, bu esa turli ekstremistik kuchlar faollashuvi ehtimoli bor sharoitda o'ta xavfli hisoblanadi. Elektr energiyasini sotish ortidan keladigan har qanday foyda yaxshi qo'shnichilik aloqalari o'rnini bosa olmaydi[3. 5. 10.].

Ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojlar tufayli Tojikiston va Qirg'izistonda baland tog' daryolarining gidroenergetik salohiyatidan foydalanish zaruriyati daryoning qo'yi qismidagi davlatlarda suv oqimining nazoratidan ularga qarshi siyosiy richag sifatida foydalanish xavotirini keltirib chiqaradi. Biroq, bir vaqtning o'zida Qozog'istonda ham, O'zbekistonda ham suv resurslaridan oqilona foydalanish tartibi joriy etilishi lozim, buni Orol dengizining quriyotgani ham ko'rsatib turibdi. Shu sababli, Markaziy Osiyo davlatlari o'zaro ishonch muhitiga juda muhtoj[5. 8. 9.].

Markaziy Osiyoda iqlim o'zgarishi: Hozirgi paytda Markaziy Osiyodagi suv resurslarining 90 foizi sug'orma dehqonchilik uchun ishlatilmoqda. Suv qishloq xo'jaligining asosi hisoblanadi va bu tarmoq Markaziy Osiyodagi beshta mamlakat iqtisodiyotida ham muhim rol o'ynaydi, chunki qishloq xo'jaligi sohasi mazkur mamlakatlar YAIMning 10 foizidan 45 foizigacha bo'lgan qismini tashkil etadi. Kelajakda Markaziy Osiyoda suv manbalarining kamayib borish tendensiyasi ro'y berish ehtimoli mavjud. Xususan, muzliklar mintaqadagi suv resurslarining asosiy manbayi hisoblanadi va ularning eng katta qismi Tojikiston hududiga to'g'ri keladi. Bu yerdagi muzliklar Markaziy Osiyo suv resurslarining 60 foizigacha bo'lgan qismini tashkil etadi. Ob-havo o'zgarishi bilan Markaziy Osiyoda suv resurslarini boshqarish va xavfsizligini ta'minlash masalalari muhim ahamiyat kasb etib boraveradi. Shu sabab mintaqa mamlakatlari bu masalani oliy darajada qayta ko'rib chiqib, tegishli dastur va strategiya ishlab chiqishi kerak[2. 3. 15.].

Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo hamkorligida yangi davr: 2022 yil 17-18 noyabr kunlari Samarqand shahrida "Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo" formatidagi tadbirlar o'tkazildi. Jumladan, 17 - noyabr kuni Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyoda barqaror energiyani rivojlantirishga qaratilgan yangi loyihasiga bag'ishlangan davra suhbat va "Markaziy Osiyo yoshlari ovozi" forumi tashkil etildi. 18 noyabr kuni esa "Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo o'zaro bog'liqligi: barqaror rivojlanish uchun global darvoza" mavzusidagi xalqaro konferensiya o'tkazildi[6. 7. 12.].

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning konferensiya qatnashchilariga murojaatnomasini davlatimiz rahbarining tashqi siyosiy masalalar bo'yicha maxsus vakili Abdulaziz Komilov o'qib eshittirdi. Shavkat Mirziyoyev o'z murojaatida bugungi kunda dunyoda yuz berayotgan murakkab geosiyosiy jarayonlar va oldindan bashorat qilib bo'lmaydigan turli ziddiyatlar, global siyosiy va iqtisodiy beqarorlik, turli zamonaviy tahdidlar mintaqalar va davlatlar o'rtasidagi hamjihatlik va o'zaro manfaatli sheriklikni yanada kengaytirishni taqozo qilayotganini qayd etdi[6. 15.].

Samarqand shahrida bo‘lib o‘tgan mazkur anjuman Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo o‘rtasida muloqotlarni faollashtirish, hamkorlikni amaliy dastur va loyihalar bilan boyitish, mintaqalararo ochiq va samarali aloqalar tizimini shakllantirish, ko‘p qirrali sheriklikni yanada chuqurlashtirishga qaratilganligi bilan katta ahamiyat kasb etdi[6. 11. 12.].

XULOSA

Mintaqa taraqqiyotida tashqi omillardan ko‘ra ichki omillar, ya‘ni mintaqa davlatlarining ichki imkoniyatlari va ulardan nechog‘lik samarali foydalanish ko‘proq ahamiyat kasb etadi. Mintaqa rivojida shu hududda joylashgan har bir davlatning ulushi bor. Jumladan, O‘zbekistonning roli va geosiyosiy pozitsiyasi nihoyatda katta.

TAKLIFLAR

Markaziy Osiyoning xavfsizlik va barqarorlik holatini ta‘minlash, mavjud bo‘lgan tahdidlar oldini olish uchun samarali mexanizmlarni ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb vazifasi hisoblanadi. Bu kabi mexanizmlarni yaratishning mintaqa davlatlarida fan-texnologiyalar rivojlanishining ustivor yo‘nalishini aniqlash bilan hamohanglikda olib borilishi maqsadga muvofiq sanaladi. Bugungi kun nuqtai- nazari bilan qaralsa muammolarni hal qilish orqali hamkorlikdan ko‘ra, hamkorlik orqali muammolarni bartaraf etish tamoyiliga amal qilishimiz ko‘proq naf beradi. Chunki, hamkorlik yangi imkoniyatlar eshigini ochib, hamjihatlikda muammolar yechimini topishga xizmat qiladi.

Ulkan GESlar qurilishi muammosini hamkorlikda mavjud kichik GESlarni modernizatsiya qilib foydalanish, muqobil energiya beruvchi texnologiyalarni joriy qilish yoki GESlardan keladigan foydani qoplashi mumkin bo‘lgan turizmni rivojlantirish orqali yechimiga erishish mumkin.

Bunday jarayonlar mintaqada geosiyosiy mavhumlik saqlanib qolishiga, davlatlarni ko‘p tomonlama siyosat yuritishiga, pirovardida hamkorlik jarayonlarining samarali kechishiga salbiy ta‘sir qiladi. Mintaqada yetakchi davlatlarning manfaatlari to‘qnashuvi davom etar ekan, mintaqaviy yaxlitlik vujudga kelmaydi. Siyosatchilar mintaqa yirik davlatlar manfaatlari to‘qnashadigan hudud ekanligi, bu ko‘plab muammoli jarayonlarga sabab bo‘lishini ta‘kidladilar. Bunday fikrlarga qo‘shilgan holda, yana shuni ham qayd qilish lozimki, biz shunday imkoniyatdan unumli foydalanishimi, bir davlatning bosimini qaytarishda ikkinchi bir davlatning muvozanatidan, foydalanish imkoni mavjud.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Шавкат Мирзиёев. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. – Тошкент: Ўзбекистон, 2022. -592 б.
2. О‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoev BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida nutqi. <https://uza.uz/uz/posts/zbekiston-prezidenti-shavkat-mirziyeev-bmt-bosh-assambleyasi-20-09-2017>.
3. Шавкат Мирзиёев. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. – Тошкент: Ўзбекистон, 2029. - 400 б.
4. О‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7-fevraldagi “О‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-son Farmoni: <https://lex.uz/docs/3107036>.
5. О‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. <https://lex.uz/docs/5841063>
6. Rog‘un GESi: Tojikiston va O‘zbekiston o‘rtasidagi suv janjalini qanday bartaraf etish mumkin? <https://kun.uz/uz/news/2017/06/05/rogun-gesi-tojikiston-va-uzbekiston-urtasidagi-suv-zanzalini-kandaj-bartaraf-etis-mumkin>
7. Shavkat Mirziyoyev Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo o‘rtasidagi «Globaldarvoza» tashabbusi haqida gapirdi <https://daryo.uz/k/2022/11/18/shavkat-mirziyoyev-yevropa-ittifoqi-va-markaziy-osiyo-ortasidagi-global-darvoza-tashabbusi-haqida-gapirdi/>
8. Шавкат Мирзиёев. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2022. - 440 б.
9. “Taraqqiyot strategiyasi” markazi bo‘lim boshlig‘i Farrux Hakimovning “Markaziy Osiyoda mintaqaviy rivojlanish dinamikasi va “5+1” ko‘p tomonlama hamkorlik formati” maqolasi. <https://strategy.uz/index.php?news=1446>
10. Шавкат Мирзиёев. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳо. – Тошкент: Ўзбекистон, 2020. - 508 б.
11. Шавкат Мирзиёев. Миллий тикланишдан миллий юқлалиш сари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2020. - 456 б.

12. Солнома. Ўзбекистон Президенти Шавкат Миромонивич Мирзиёев. Фаолияти хроникаси. – Тошкент: Ўзбекистон, 2022. - 744 б.
13. Болтаев А.Х., Самандарова Н. З. (2021). Роль краеведческих кружков в воспитании молодёжи. Вестник магистратуры, (5-3 (116)), 63-64.
14. Болтаев А. (2021). ЁШЛАРНИ ТАРБИЯЛАШДА ЎЛКАШУНОСЛИК ТЎГАРАКЛАРИНИНГ ЎРНИ. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 7(7).
15. Квинт В.Л. Стратегиялаш назария ва амалиёти. – Тошкент: Тасвир, 2018. 160 б.
16. [Грозин Андрей Валентинович. Узбекистан, Таджикистан, Туркмения и интересы России. Этносоциальная и экономическая политика республик Средней Азии и российские геополитические интересы. LAP LAMBERT. Saarbrücken \(Германия\), 2014, 152 с.](#)